

הנדון: בחינה מחדש של תכנית המאגר ביומטרי

1. אנו מברכים על החלטת ראש הממשלה לערוך בחינה מחודשת של **הצעת חוק הכללת אמצעי זיהוי ביומטריים במסמכי זיהוי ובמאגר מידע**. על יסוד הנתונים וטיעונים המפורטים מטה, אנו קוראים לצוות הבדיקה להמליץ לממשלה לזנוח את הכוונה להקים מאגר ביומטרי, ולהתחיל לאלתר בהנפקת תעודות זהות "חכמות" ואמינות – דבר שניתן היה לעשות זה מכבר ושאינו מצריך מאגר.

מאגר ביומטרי – פגיעה בזכויות הפרט ובדמוקרטיה

2. לפי **דברי ההסבר** של הצעת החוק, **המאגר הביומטרי מהווה סכנה גדולה לזכות היסוד לפרטיות**, ואף עלול "**לגרום לתושב נזק בלתי הפיך**". ואכן, הניסיון מלמד שכל מאגר מידע - לא כל שכן מידע כה רגיש - מהווה "משאב" יקר ערך, שרבים מבקשים, ואף מצליחים, לשים עליו את ידם. שיקול זה הוא כבד משקל במיוחד במקרה שלפנינו, הן בשל רגישותו העצומה של המאגר הביומטרי, והן בשל המציאות העגומה שבה זולג מידע ממאגרים¹, לרבות מאגרים רגישים². בעניין זה אין לנו אלא להפנות לחוות דעתם של שורה של מדענים ידועי שם, חתני וכלת פרס נובל פרס ישראל וברי סמכא אחרים, המזהירים, שהמאגר "**יפגע בפרטיות ובכבוד האדם, ועלול אף לסכן את בטחון המדינה ותושביה**".³

¹ מאגר מרשם האוכלוסין, שהוגדר כ"קריטי" על ידי שירותי הביטחון, דלף מספר פעמים וכיום הוא זמין לכל גולש ברשת האינטרנט. כשל זה וכשלי אבטחה חמורים אחרים, עמדו ביסוד קביעתו של מבקר המדינה, שלפיה "רשות האוכלוסין נכשלה בהגנה על פרטיות האזרחים". (משרד מבקר המדינה **דו"ח שנתי 2009** עמ' 859 (עמ' 193 **בתקציר**); ראו גם: ליאור דטל "מידע אישי על אזרחי המדינה חשוף לפריצות במחשבי משרד הפנים וביטוח לאומי" **הארץ** 6.5.09 **TheMarker**; אהוד קינן "המבקר: כישלון חמור בהגנה על פרטיות האזרחים" **ynet** 6.5.09; יהונתן ליס "המשטרה לא מצליחה לאתר את מדלפי מרשם האוכלוסין" **הארץ** 4.5.09; אור הירשאווגה ובר בן ארי "הרשות למשפט וטכנולוגיה: מרשם האוכלוסין שדלף מנוצל לצורך גביית חובות" **הארץ** 22.9.09 **TheMarker**).

² ראו למשל: הדס מגן "מנכ"ל משרד המשפטים הרחיב את צוות הבדיקה לדליפת המידע מהרשות לאיסור הלבנת הון" **גלובס** 25.2.08; להרחבה ראו: ודעת חוקה חוק ומשפט, **פרוטוקול דיון מיום 19.2.08**: "דיון דחוף בעקבות דליפת המידע מהרשות לאיסור הלבנת".

³ לנוסח מכתב המדענים - **אתר "המקור"**; ראו עוד: "14 מדענים: החוק מסוכן לביטחון המדינה", כותרת ראשית של **ידיעות אחרונות** 29.7.09; פניה נוספת של המדענים נעשתה החודש – ראו: רותי אברהם "זוכי פרס נובל: החוק מסוכן לביטחון המדינה" **מחלקה ראשונה** 8.11.09. **אלי ביהם**, דיקן הפקולטה למדעי המחשב בטכניון ומומחה לקריפטוגרפיה: "אפילו אם הסיכוי לא גדול, הסיכון כתוצאה מזה הוא גדול מאוד והוא לא ניתן לתיקון". ודעת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09** עמ' 39; **עומר טנא**, מומחה לאבטחת מידע וחבר המועצה הציבורית להגנת הפרטיות: "גם ההסתברות הנמוכה שזה יקרה, בגלל שהנזק הוא כל כך קטסטרופאלי כדאי למנוע את זה אם אפשר להשיג את המטרה באמצעים אחרים." (**שם**, עמ' 47-48); **דורון שקמוני**, מומחה לאבטחת מידע, ששימש כיועץ בכיר לפרויקט תהילה: "נדרשת תקלה אחת, כשל אחד בלבד כדי שהמידע הביומטרי של כל תושבי המדינה ייחשף ולתקן

3. המאגר הביומטרי כמו טכנולוגיות שליטה אחרות נישא על כנפי רטוריקה ביטחונית, חסרת בסיס⁴, ועל מא'צואיזם טכנולוגי, שמתמקד ביכולות ובביצועים ולא בנכון ובראוי. אבל למגינת הלב גם הפולמוס שהתעורר סביבו התמקד בעיקר בשאלה האם "זליגת מאגר ביומטרי גרועה מאסון צ'רנוביל" או שמא אינה שקולה לדליפה גרעינית. אין ספק, מדובר בסכנה ממשית וחמורה, אבל בניגוד לטענה שהציג המשנה ליועמ"ש⁵, מאגר ביומטרי אינו מהווה רק "פוטנציאל" לפגיעה, אלא גורם לפגיעה ממשית בפרטיות, בזכויות אדם אחרות ובדמוקרטיה.

4. השאלה איננה רק האם המדינה תצליח לשמור על משאב זה מפני גורמים חיצוניים אלא גם **"מי ישמור על השומרים"** – השומרים דהיום, והשומרים שיהיו מחר, שעה שאתם כבר לא תהיו בעמדות מפתח שיאפשרו לכם לפקח עליהם. כמו מאגרי מידע ציבוריים אחרים, צפוי גם המאגר הביומטרי להוות מוקד ללחצים חוזרים ונשנים מצד גורמים ציבוריים ופרטיים, **שירחיבו את השימושים שיעשו במידע הרגיש** (functional creep). כך אירע, למשל, למאגר הרגיש של הרשות לאיסור הלבנת הון, שאושר במקור כאמצעי למלחמה בהון השחור, ומאז הורחבו השימושים שנעשים בו והוא משמש בעיקר לחקירת עבירות קלות בהרבה⁶. הרחבת השימושים צפויה **לגלוש גם למגזר הפרטי**⁷. אגב, הפעם החל התהליך בשלב מוקדם במיוחד: המאגר הביומטרי תוכנן כדי לענות על צרכי משרד הפנים, אבל עוד לפני שהגיע לכנסת כבר הצליחה גם המשטרה להניח עליו את ידה⁸.

5. הרחבת השימושים נעשית פעמים רבות גם בניגוד לדין. כך, למשל, עוד לא יבשה הדיו על חוק נתוני תקשורת, ובוועדת החוקה נדהמו לגלות שהמשטרה חורגת מסמכויות המעקב מרחיקות הלכת שהוא מקנה לה⁹. בעשור האחרון פורסמו דו"חות חמורים על חריגות שנעשו בהאזנות סתר¹⁰. אכן, העובדה שסמכויות מנוצלות לעיתים לרעה, ושכל דמוקרטיה יודעת עליות ומורדות, אינה יכולה לבדה למנוע מתן סמכויות וכלים חיוניים בידי הפקידות וגורמי אכיפת החוק, אבל היא חייבת להוות שיקול במיוחד כאשר מדובר בסמכויות ואמצעים מסוכנים כמו

את הנזק הזה נדרשות כ-80-90 שנה. כלומר, כולנו צריכים למות פעם אחת כדי שכל המידע הזה יהפוך להיות מידע לא רלוונטי. " (שם, עמ' 26).

⁴ ראו טקסט לה"ש 27 להלן.

⁵ המשנה ליועמ"ש, **מלכיאל בלס**: "הטענות לא מצביעות בהכרח על פגיעה ודאית בזכות הפרטיות או בזכות אחרת אלא על חשש לפגיעה. מידת ההסתברות לא לגמרי ברורה... " (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09** עמ' 14). **מאיר שטרית**: "הגישה שלכם שאומרת שהקמת המאגר הוא פגיעה בפרטיות... אני שולל אותה מכל וכל. אין שום פגיעה בפרטיות... יש פגיעה אם המאגר ידלף. " (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 21.7.09** עמ' 25).

⁶ ראו: אבנר פינצ'וק **"כרסום זוחל בהגנת הפרטיות: תקנות איסור הלבנת הון"** מכתב ליו"ר ועדת החוקה 4.7.06.

⁷ בטקס החתימה עם משרד הפנים בישר מנכ"ל HP, שהפריקט "יאפשר לגופים לרכב' על תעודות הזהות החכמות" לגופים שונים, "הבנקים למשל" (גיא גרימלנד "בעוד שנה לאזרחי ישראל תהיה תעודת זהות חכמה, וזה סופי" הארץ **TheMarker** 1.12.08).

⁸ אור הירשאוה "מחוקקים על אצבע אחת" **הארץ** 18.11.2008: "במסגרת תפקידו כשר לביטחון פנים, פנה אבי דיכטר לרוני בר-און בעניין המאגר הביומטרי, בעת ששימש שר הפנים, סיפר אודי סלבין, ראש מטהו של דיכטר... בר-און חשב שזה לא נחוץ, בעיקר בגלל העלות הכבדה. ברגע ששטרית הגיע הוא התחיל לקדם את העניין. " המשנה ליועמ"ש, מלכיאל בלס: "כשהכנו את החקיקה אז באו משטרת ישראל ורשויות הביטחון והציגו את הצרכים שלהם ממאגר ביומטרי. " (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09** עמ' 4).

⁹ ראו: אהוד קינן "ביקורת בכנסת: המשטרה חרגה מהוראות חוק נתוני תקשורת" **ynet** 13.8.08; ועדת החוקה, **פרוטוקול דיון מיום 13.8.08**; שחר אילן "המשטרה דורשת עליכם מידע חריג מחברות הסלולר" **הארץ** 13.8.09; ראו גם את דברי ראש הרשות לטכנולוגיה, משפט ומידע במשרד המשפטים, יורם הכהן: "מדובר במאגר מידע שיש בו פוטנציאל עצום לשימוש לרעה. לכן, האיזון בין הדרישות הלגיטימיות לבין הסכנה המאוד גדולה הטמונה בניצול לרעה של מאגר כזה, יוצר דילמה אמיתית". אבי בלוזבסקי **"יורם הכהן, ראש הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע: יש לנסות להימנע מהקמת המאגר הביומטרי"** "אנשים ומחשבים" 30.9.09.

¹⁰ ראו למשל, שחר אילן "ועדת חקירה פרלמנטרית ממליצה: להחמיר במתן אישורים להאזנות סתר" **הארץ** 26.1.09; וכן דיווח על ועדת לבנת משיח במשרד המשפטים – יובל יעוז "שופטים ידיוותיים סייעו למשטרה בהאזנות סתר" **הארץ** 13.3.05.

המאגר הביומטרי. לבטח שאין להסתפק באמירות, כמו, למשל, "השתכנעתי מדברי המשטרה שאין להם כוונה להשתמש בזה לרעת האזרחים"¹¹.

6. מעבר לסכנות הטמונות בדליפה או בשימוש מופקר במאגר הביומטרי, הקמתו תרכז בידי מנגנון המדינה כוח עצום ורב, **שישבש את האיזונים והבלמים המבטיחים את הדמוקרטיה ואת חירויות הפרט**. עלינו להיזהר מגלישה במדרון החלקלק לעבר "מדינת המעקב".

7. אנו חיים בעידן המידע הדיגיטלי. שטף היוזמות להקמת מאגרי מידע ולהרחבת השימושים בהם מלווה בהרבה כוונות, "טובות וטובות פחות, אבל הדרך מובילה אותנו לחברה פחות דמוקרטית ופחות יעילה."¹² המהפכה הדיגיטלית מאפשרת לצבור בקלות מידע אישי עצום ורב ולתכנן מערכות טכנולוגיות שיעבדו אותו. איחזור מאגרי מידע והצלבתם מוסיפים למידע קיים משמעויות נוספות, ומעמיקים את הפלישה לפרטיותם של נשואי המידע. ודרכו של עולם היא, שלהוציא מקרים חריגים של מציצנות, פגיעה בפרטיות נעשית כדי לפגוע באינטרסים לגיטימיים ובזכויות אדם נוספות.

8. אבל כוחה האדיר של "חברת המעקב" אינו מבוסס בהכרח על מעקב ממשי אלא גם על כך, שהפרט יודע שהמדינה שולטת במידע האישי שלו ויכולה לעקוב אחריו בכל עת שתחפוץ בכך. די בהכרה זו כדי לגרום לנתינים לשנות את התנהגותם ולחיות בחשש מתמיד. לא לחינם תוארה הזכות לפרטיות כאחת "מהחשובות שבזכויות האדם"¹³. היא תנאי הכרחי לאוטונומיה אישית ולכבוד. אדם שאין לו פרטיות מאבד את חירותו.

9. בעשור האחרון מתמודדות כל מדינות העולם החופשי עם איזמים ביטחוניים, אבל החרדה לזכויות האדם ולדמוקרטיה מרסנות במרביתן יוזמות דומות לתוכנית המאגר הישראלית. בהצעת החוק שהגישה אישרה הממשלה, כי "במרבית מדינות המערב... לא נהוג לשמור מאגרי מידע ביומטריים לאומיים מרכזיים ומלאים של טביעות אצבע."¹⁴ גם מסמך רקע שהוכן בכנסת מלמד שהמאגר, אם יקום, יהיה ראשון מסוגו בעולם הדמוקרטי.¹⁵ אבל עובדה זו לא הפריעה למצדדי החוק לטעון במהלך הדיון בכנסת כאילו מאגרים ביומטריים לאומיים קיימים במדינות רבות אחרות. מחקר נוסף שהוצג מייד לאחר הדיון בכנסת על ידי קרין ברזילי-נהון חזר והזים טענה זו.¹⁶ "המדינות יושבות על הגדר", סיכמה ברזילי-נהון. חלק נרתעות מהאמצעי מרחיק הלכת ואחרות מנהלות סביבו דיון ציבורי מתמשך.¹⁷

10. כך, למשל, לנוכח מחאה ציבורית אדירה, נסוגה הממשלה הבריטית מתוכניתה ליטול מכל האזרחים טביעות אצבע לצורך הנפקת תעודות זהות והקמת מאגר ביומטרי לאומי. עוד קודם לכן הודיעה הממשלה כי היא משהה את ביצוע הפרויקט עד לאחר הבחירות הבאות, וזאת

¹¹ יו"ר ועדת המדע, ח"כ שטרית (ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 19.7.09 עמ' 82). ראוי לציין, שהדברים נאמרו ביחס ליישום אחד של המאגר ולא לגבי עצם הקמתו, אבל בדיקה חוקתית לגבי עצם הקמת המאגר כלל לא נעשתה.

¹² ראו, למשל, ד"ר מיכאל בירנהק "האח החטטן" גלובס 16.7.08.

¹³ בג"צ 650/04 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2006).

¹⁴ דברי ההסבר לסעיף 8 בהצעת החוק, עמ' 9.

¹⁵ סקירה משווה של הכנסת, עמ' 8.

¹⁶ קרין ברזילי-נהון "מאגר ביומטרי – השוואה לגבי המצב במדינות העולם" שומרת סף 12.8.09; המחקר הוצג בכנס הפורום הישראלי לאבטחת מידע, שנערך ב-12.8.09 במרכז הבינתחומי בהרצליה; לטבלת השוואה ראו: "השוואה בין-מדינית של מאגרים ביומטריים" (קובץ אקסל).

¹⁷ דיווח על הרצאתה של ברזילי נהון בכנס הפורום לאבטחת מידע – ניב ליליאן "ישי מוכן שיוקם צוות מומחים שיבחן את המאגר" 12.8.09 ynet; ראו גם את דבריו של דורון שקמוני, מומחה לאבטחת מידע, ששימש בעבר כיועץ לפרויקט תהילה: "אנחנו נהיה המדינה המערבית, או הטוענת להיות מערבית, הראשונה שעושה את הדבר הזה. אני לא חושב שזה במקרה. המדינות האחרות לא נמנעו מזה מסיבות של חוסר זמן או חוסר תקציב." (ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 12.7.09).

למרות, ואולי דווקא בגלל, שהמפלגה השמרנית שבאופוזיציה הודיעה, כי בדעתה לבטל את התכנית לחלוטין אם תחזור לשלטון¹⁸. תוכנית דומה ליוזמת המאגר הישראלית (Real ID), עוררה בארה"ב התנגדות ציבורית עזה ונמצאת בשלבי גסיסה לאחר שמרבית המדינות הודיעו שלא ישתתפו בה¹⁹. מערכת מרשם האוכלוסין ביפן אינה כוללת נתונים ביומטריים, ומשמשת אך ורק לצרכי מנהל אוכלוסין. הגרמנים בחרו מלכתחילה שלא לכלול נתונים ביומטריים במאגר בשל חשש מניצול כוח לא ראוי בידי השלטון²⁰. כפי שהסביר המשנה ליועמ"ש בכנסת: "**בגרמניה הם שמים אמצעים ביומטריים בדרכון אבל אחר-כך הם משמידים את התמונה כי הם לא רוצים מאגר מרכזי ויש להם את הסיבות ההיסטוריות שלהם לחשוש מריכוז סמכויות וכוח. בגרמניה הרבה מאוד דברים מבוזרים בדיוק בגלל ההיסטוריה.**"²¹ השאלה שנשאלת היא מדוע הניסיון ההיסטורי והרתיעה מפני ריכוז מידע אינו רלבנטי למדינת ישראל?²²

מטרות המאגר וחלופותיו

11. אל מול פגיעותיו החוקתיות של המאגר ניצבות **מטרות, שניתן להשיגן באמצעים אחרים, פוגעניים הרבה פחות**, כפי שהדבר נעשה במדינות דמוקרטיות אחרות: מאגר ביומטרי אינו נחוץ כדי להילחם ב"מכת המדינה" של זיוף מסמכי זהות. בכך מודים גם אנשי משרד הפנים. ביומטריה אינה הטכנולוגיה היחידה שמשמשת לאימות זהות, ואף ח"כ שטרית אישר שניתן להנפיק תעודות זהות אמינות גם ללא ביומטריה²³. רק בשל מחדל בן עשור נמנע משרד הפנים מלשלב אמצעים מתוחכמים אחרים בתעודות הזהות ובדרכונים²⁴. שיהוי זה הוא שהכשיר את הקרקע לכריכת הנפקת מסמכי הזהות החדשים בהקמת מאגר ביומטרי, שימש גם את משטרת ישראל וגורמים נוספים.

12. אין מחלוקת שקיים צורך דחוף להנפיק תעודות זהות חדשות ואמינות. שר הפנים, ח"כ אליהו ישי, התמקד בצורך זה, ואל השימוש בביומטריה התייחס כאל "הערה" - פרט נלווה שולי²⁵. אבל ח"כ שטרית, סיפר בועדת המדע, שבהיותו שר הפנים הוא החליט לעכב את ההנפקה

¹⁸ ראו: **A Conservative government will scrap the ID Card scheme**, באתר המפלגה השמרנית 12.6.09; "Government U-turn on £5bn ID cards".

¹⁹ ראו מעקב אחר המדינות הפורשות באתר **Real Nightmare.org**.

²⁰ ברזילי-נהון ה"ש 16 לעיל.

²¹ ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09** עמוד 15.

²² שאלה זו עלתה גם בכנס של הליגה היהודית נגד השמצה בארה"ב, שבמהלכו הודיעה מזכירת המשרד לביטחון פנים על הכוונה לבטל את פרויקט Real ID (פרויקט דומה לפרויקט שמתכנן משרד הפנים) במענה לשאלה שנשאלה מהקהל: "אחרי השואה היו ניצולים רבים מודאגים מאוד מכל הקשור למסמכי זהות של המדינה. יהודים רבים אפילו פחדו למול את ילדיהם מחשש שהממשלה תוכל לזהותם בקלות. כיצד נאזן אנו בין הצורך לזהות אנשים כדי להגן על ביטחוננו לבין התחושה של אמריקאים רבים שיש להם זכות לפרטיות ולחיות באנונימיות מבלי שהממשלה תדע כל דבר עליהם ועל מעשיהם." (**DOH Press release 22.4.09**).

²³ ראו, למשל, דברי ח"כ שטרית: אני מאמין שהחוק הזה יאפשר לנו להפיק דרכונים, תעודות זהות, לאזרחי ישראל, שאי אפשר יהיה לזייף אותן, או לפחות שיהיה מאוד קשה ומאוד יקר לזייף אותן, לא רק בגלל הביומטריה, אלא גם מסיבות אחרות, גם הנושאים האחרים שהכנסנו לתעודה, שלא מפורטים בחוק ולא כתובים בחוק, שהתעודות יופקו בהרבה הרבה הרבה יותר גבוהה של הגנות, מעבר לביומטריה. הביומטריה זה רק פרט נוסף" (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 23.7.09** עמ' 89).

²⁴ "ציוני דרך - תעודות זהות חכמות" בתוך **משרד הפנים, הודעה לעיתונות: תעודת הזהות החכמה לתושבי ישראל יוצאת לדרך** 1.12.08; נורית פלטר "תעודות הזהות החכמות: מחדל בן שמונה שנים" 20.11.07 ynet.

²⁵ "אני מודע לכך שהוועדה בראשותו של מאיר שטרית שר הפנים לשעבר מקדמת את החוק של תעודות חכמות ודרכון וכולי. זה דבר חשוב מאוד. זה נדחה אצלי למעלה מעשור... זה מתגלגל כבר 15 שנה. זו בושה וחרפה... סוף סוף זה מגיע לסיומו. והנקודה של הביומטרי היא הערה שכבר העירו את תשומת ליבי מספר אנשים. אני בוחן את העניין...". (הוועדה לביקורת המדינה, **פרוטוקול דיון מיום 21.7.09**, עמ' 4).

כדי לקדם את המאגר²⁶. לדעתנו רק כך ניתן היה "למכור" לציבור את המאגר ברטוריקה "ביטחוניית"²⁷ חסרת בסיס ומנוגדת אפילו לעמדת שירותי הביטחון²⁸.

13. המאגר הביומטרי נועד בראש ובראשונה לסייע במניעת "הרכשה כפולה" - מצב שבו אדם מצליח להוציא שתי תעודות זהות תחת שתי "זהויות" שונות. אלא שלמדינת ישראל יש כבר מרשם אוכלוסין ומאגרי מידע עשירים, שבעזרתם ניתן לחסום ביטחון אפטרות של התחזות והנפקה כפולה של מסמכי זהויות. כפי שעלה בברור במהלך דיוני הכנסת. בסופו של דבר המחלוקת בעניין זה מתמקדת בשאלת הסיכוי שמאן דהוא יצליח להערים על המדינה, ולהנפיק לעצמו שני מסמכי זהויות שונים - האם בהעדר מאגר סיכוי כזה הוא אפסי, נמוך או זניח²⁹. **בחינה של חוקתיות המאגר הביומטרי חייבת להתמקד בתוספת הזניחה שיתרום המאגר למניעת התחזות והרכשה כפולה, אל מול חלופות, שפגיעתם בזכויות אדם פחותה. בחינה מעין זו מביאה אותנו למסקנה שהמאגר הוא אמצעי שפגיעתו אינה מידתית.**

14. יתר על כן, במהלך דיוני ועדת המדע התברר שאפילו לשיטת מומחי משרד הפנים ניתן להשיג את המטרה של מניעת הרכשה כפולה גם ללא מאגר תמונות "ביומטריות", שמכפיל את

²⁶ ח"כ מאיר שטרית: "... יכולתי לעשות לעצמי חיים קלים ולומר שבעצם למה לי מאגר ... החלטתי - אפשר להפיק תעודות בלי מאגר מיידיית כמעט - כן ללכת להקמת מאגר עם העיכובים בעניין ושה לא יהיה בקדנציה שלי וזאת מכיוון שאני חושב שהדבר הזה הוא חיוני ונכון. **אבנר פינצוק**: ... זה פשוט היה הרבה יותר קל למכור לציבור את זה ולומר שאם לא יהיה מאגר, התעודות שלכם יהיו מזויפות וכך גם הדרכונים שלכם שלא יהיו שווים. **היו"ר ח"כ מאיר שטרית**: יכול להיות שאתה צודק, אבל אני מעדיף להשלים את העבודה עד הסוף... (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 21.7.09** עמוד 26-27).

²⁷ "אתם נמצאים בסכנה", הטיח שטרית במומחים שיצאו נגד המאגר "יהודים ולא יהודים, כל מיני ארחי פרחי מבריחים מחבלים. אתכם זה לא מטריד..." אור הירשאוהג "יש בישראל מאגרים ביומטריים של מיליוני אזרחים בלי שום הגנה" **הארץ** 13.8.09 **TheMarker**;

²⁸ "ראו, למשל, אהוד קינן: מטה הלוחמה בטרור: לא חייבים מאגר ביומטרי" **ynet** 7.5.09. הח"מ השתתף בפאנל ושמע במו אוזניו את נציגת המטה למלחמה בטרור שסיפרה, שלאחר דיונים ממושכים הגיעו בשירותי הביטחון למסקנה "שאנחנו יכולים לחיות עם המאגר", והסבירה שהמאגר לא הכרחי לפעילות שירותי הביטחון, והשאלה שהטרידה אותם יותר היא כיצד ניתן להתמודד עם סכנתיו; דברים דומים נאמרו בכנס האיגוד הישראלי לאבטחת מידע שהתקיים ב-12.8.09. אחד מנציגי משרד הביטחון הודה כי "משרד הבטחון אינו צריך את המאגר הביומטרי, אנחנו רק רוצים לדעת שלא תהיה הרכשה כפולה ... מישוהו ניסה לתקן אותו... אבל הוא מיידי הוסיף "המאגר אינו נושא בטחוני כלל" ועל כך עוד חזר ואמר "המאגר אינו מטרה בפני עצמו אלא אמצעי למניעה של הרכשה כפולה" (דורון אופק "האם ישראל יכולה להגן על נכסי המידע שלה" **חופש הדיבור** 12.8.09).

²⁹ מאגר ביומטרי יכול לסייע למניעת התחזות ו"הרכשה כפולה", כלומר, מצב שבו אדם מתחזה ומצליח להנפיק לעצמו שתי תעודות זהות תחת שתי זהויות שונות. אבל מטרה זו יכולה להיות מושגת גם באמצעים אחרים, כמו, למשל, בעזרת מידע אישי שכבר מוחזק בידי המדינה. מבחינה זו לישראל יש יתרון ברור על פני מדינות רבות אחרות. אמצעים חלופיים מעין אלה חייבים ממילא לעמוד לרשות המדינה, משום שבלעדיהם יוכל אדם להערים עליה ולהתחזות בעת ההנפקה הראשונה של תעודות זהות (ראו, למשל, דברי ח"כ שטרית - ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 7.7.09** עמ' 34; ארז רונן "איסוף מידע ביומטרי - נקודת התורפה של המאגר" **ynet** 12.7.09); אין הערכה האם ועד כמה ניתן להערים על כל אחד מהמנגנונים החלופיים הללו, אבל ברור שגם החלופה של מאגר ביומטרי לא יבטל לחלוטין סכנה מעין זו (ראו דברי יורם אורן, יועץ טכנולוגי של רשות האוכלוסין - ועדת המדע **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09**, עמ' 54). ראו עוד, דברי יורם הכהן ראש הרשות לטכנולוגיה ולמשפט, משרד המשפטים: "יש מעט מאוד מדינות שיש בהן מרשם אוכלוסין כל-כך מפורט כפי שיש במדינת ישראל... לא בכדי גרמניה היא זאת שבחרה בפיתרון שבו היא מראיינת את האנשים כי למיטב ידיעתי הגרמנים מחזיקים מרשם אוכלוסין מאוד מפורט. אנחנו יודעים מה ההיסטוריה של הדברים. הפיתרון הישראלי צריך לקחת בחשבון את זה שיש למשרד הפנים הרבה מאוד מידע אודות האזרחים כדי שבמהלך התשאול אפשר יהיה לשאול אותם ומהר יחסית אתה יכול לזהות את אותם המתחזים. אני לא רוצה להיכנס לכל האמצעים אבל יש אפשרות לעשות את זה" (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון ועדת המדע 30.6.09** עמוד 62; ראו גם את דברי ד"ר עומר טנא. ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09**, עמ' 63).

הפגיעה באזרחים³⁰. אבל ח"כ שטרית קטע את ההתרגשות: "חברים אני לא חוזר לפתוח את הדיון מחדש... יהיה מאגר, נגמר העניין, חברה, זה לא פתוח לדיונים."³¹

15. קשה אפוא שלא להשתחרר מן הרושם, שהמטרה העיקרית להקמת המאגר, היא יצירת מאגר מידע פולשני נוסף, שיועמד לרשות המשטרה³². אלא שגם כאן יתרונות המאגר מחוורים לעומת פגיעותיו: טביעות האצבע שיהיו במאגר לא יועילו הרבה לחקירות המשטרה³³, אך הן יהפכו את כל התושבים לחשודים בכוח, ויביאו להטרדתם של אנשים רבים חפים מפשע - אזרחים תמימים שיזומו לתחנת המשטרה ויצטרכו לספק הסברים מפורטים על עניינים אינטימיים ואישיים תחת כובדה המעיק של החקירה³⁴. והוא הדין לגבי רצונה של המשטרה לאמת זהותו של אדם שאינו נושא תעודת זהות³⁵, או במקרה שמכשירי הבדיקה "יטעו" וישללו את ההתאמה בין טביעת אצבעו של אדם לבין המידע הביומטרי שבתעודה (falls rejection) – תסריט שעלול להתרחש פעמים רבות. הפרוצדורה שיהיה על האזרח לעבור במקרה כזה תגרום נזק ועוגמת נפש מרובים לרבים, במיוחד בשים לב לעובדה שאיש מנציגי המשטרה לא יכול היה להעריך אם זו תיקח דקות, שעות או ימים³⁶.

16. יוצא אפוא, שהשגת המטרות, שלשמן מבקשים להקים מאגר פולשני ומסוכן, ניתנות להשגה באמצעים חלופיים וללא "המחיר" הכבד במונחים של פגיעה בדמוקרטיה ובזכויות אדם ובביטחון. כל זאת עוד לפני שהבאנו בחשבון את המחיר המטריאלי, שיהיה עלינו לשלם. עד היום סרב משרד הפנים להציג תחשיבים, ככל שהוכנו כאלה, ולספר מה עלותו התקציבית של המאגר הביומטרי, ולפחות מדבריו של נציג האוצר שהופיע בדיון ועדת המדע ספק אם אגף התקציבים נתן דעתו על העלויות שבהן מדובר³⁷. עוד יצוין, שההערכות שנעשו בבדיקה

³⁰ "השילוב בין מאגר מידע המכיל תמונות בסטנדרט ביומטרי של כל האוכלוסייה לבין פריסה הולכת ומתרחבת של מצלמות אבטחה במקומות ציבוריים, יאפשר מעקב רציף אחרי כל אזרח ברגע שהוא שוה מחוץ לביתו. אם בעבר נדרשו שעות עבודה רבות לסרוק את התוכן שנאגר במצלמות אבטחה, כעת יכול מחשב לסרוק את החומר במהירות, לזהות פרצופים חשודים ולעקוב אחרי תנועותיהם. באופן פרדוקסלי, המחאה הציבורית נגד המאגר, ככל שהיא קיימת, מתרכזת בחובה למסור טביעת אצבע. רבים שואלים עצמם: 'למה שאתן טביעת אצבע - האם אני חשוד בעבירה?'. אלא שטביעות אצבע, בניגוד לתמונות פנים, אינן מאפשרות מעקב רציף ומעיק על ידי המדינה." (ד"ר עומר טנא "הסכנה האמיתית היא בתמונה" הארץ 15.10.09 TheMarker). ראו עוד: אילן גטניו "הפנים אומרות הכל" ynet 27.4.03; ריצ'ארד מירס "אין לאן לברוח" ynet 24.5.09.

³¹ ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 23.7.09, עמ' 5 ואילך; "היונתן קלינגר: אז אפשר להסתפק בתמונה מופחתת... ואם אפשר להסתפק בתמונה מופחתת, ראוי לפחות שאנשי משרד המשפטים והיועצת המשפטית ייתנו את הדעת, האם מדובר באמצעי שפוגע פחות... אבנר פינצ'וק: מה שהוא אומר בעצם, אם אני מבין נכון, שהמאגר, למצער, שלא יהיו בו תמונות ביומטריות, אלא רק טביעות אצבע, כי בעין אנושית אתה מזהה מול התמונה המופחתת, אז למה צריך תמונה ביומטרית?... הנו"ר ח"כ מאיר שטרית: לא, אתה טועה. ואם יצטרכו לעשות בכל זאת חד-חד ערכי, אז כן יצטרכו להגיע לתמונה הביומטרית... אבנר פינצ'וק: רק אם אפשר, אדוני, מר יורם אורן, אם אתה נותן את זה למומחה אנושי, האם הוא צריך את התמונה הביומטרית, האם הוא לא יכול לעשות השוואה מול התמונה המופחתת? יורם אורן (יועץ משרד הפנים): אם המטרה היא לצמצם רשימה, אפשר לעשות את זה על פי התמונה המופחתת. אבנר פינצ'וק: אדוני היושב ראש, היתה פה תשובה של הגורם המקצועי המוסמך של משרד הפנים שאם טביעות האצבע לא הספיקו ונדרש מומחה לזהות בעין בלתי מזוינת, להשוות את התמונות, די בתמונה איכות מופחתת ולא צריכים תמונה ביומטרית. הנו"ר ח"כ מאיר שטרית: חברים, אני לא חוזר לפתוח את הדיון מחדש, למה צריך מאגר. יהיה מאגר, נגמר העניין, חברה, זה לא פתוח לדיונים." ראו גם מכתב האגודה לנו"ר הכנסת 10.8.09 עמ' 10.

³² ראו ה"ש 8 לעיל.

³³ ראו דברי ראש המז"פ, ניצב משנה דוד אטיאס, בועדת המדע "זה המקום לומר שאם במאגר הזה יש לנו טביעות אצבע שטוחות של שתי האצבעות המורות, הסיכוי שלי שבזירת העבירה אני אמצא טביעת אצבע שתהיה בדיוק אחת מן השתיים האלה, נוטה לאפס. לכן השימוש במאגר הזה על-מנת לפענח פשעים הוא לא קיים..." (ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 30.6.09 עמ' 56).

³⁴ הדבר עולה בבירור גם מדברי ההסבר לסעיף 2 להצעת החוק, שלפיהם על כל טביעת אצבע שתעביר המשטרה לצורך בדיקת זהות, תתקבל "רשימת מועמדים".

³⁵ ראש המז"פ, ניצב משנה דוד אטיאס: "המשטרה עובדת עם אוכלוסייה שהיא לא אוכלוסייה רגילה. אם אדם רוצה להתחזות לאחר הוא פשוט ייקח את התעודה וישאיר אותה בבית ויבוא ללא תעודה. האמצעי שלי לזהות אותו הוא רק באמצעות טביעת האצבע. על-ידי כך שאני אקח את טביעת האצבע, אשים אותה על הסורק ואשאל שאילתה מאותה רשות מי האיש הזה." (ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 30.6.09 עמ' 57).

³⁶ ראו, למשל, דיון בסוגיה: ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 12.7.09, עמ' 26.

³⁷ ראו דברי נציג האוצר, ועדת המדע, פרוטוקול דיון מיום 12.7.09 עמ' 65.

ובארה"ב לגבי פרויקטים דומים, הגיעו לסכומים מבהילים³⁸, וכי ח"כ רוני בר-און, בהיותו שר הפנים, התנגד למאגר בשל עלותו³⁹. נושא העלויות לא נדון בכנסת, על יסוד ההנחה "שהמשלה תומכת בחוק... מודעת לסדרי הגודל ומסכימה" ולכן "התקציב הוא לא רלוונטי"⁴⁰.

סוף דבר

17. ההחלטה לכרוך את הקמת המאגר הביומטרי בהנפקת תעודות זהות חדשות ואמינות הייתה שגויה והרת אסון הן משום שבעטייה מתעכבת מזה זמן רב ההנפקה ותושבי ישראל ממשיכים להחזיק בתעודות זהות הניתנות לזיוף בקלות, והן משום שהמאגר הביומטרי כשלעצמו, בעצם הקמתו, מהווה סכנה חמורה לדמוקרטיה ולזכויות אדם ועל פי עדות מומחים – גם לביטחון.

18. עדיין לא מאוחר. גם ללא חקיקה יכול משרד הפנים למהר ולהנפיק תעודות זהות "חכמות". במקרה שבכל זאת יוחלט להזין לשבב שבתעודות החדשות נתונים ביומטריים, עדיין ניתן לעשות זאת באופן מיידי, באמצעות אישור הצעת החוק תוך השמטת ההסדרים הנוגעים להקמת המאגר.

19. נשמח להוסיף על הדברים שלעיל ככל שנתבקש, ואף להיפגש עמך לצורך זה.

בכבוד רב ובברכה,

אבנר פינצ'וק, עו"ד

העתקים:

חברי צוות הבדיקה לעניין המאגר הביומטרי
שרי המשלה
חברי הכנסת

³⁸ ראו, למשל, דבריו של מר דורון שקמוני, מומחה לאבטחת מידע, ששימש כיועץ בכיר בפרויקט "תהילה" (ועדת המדע, **פרוטוקול מיום 30.6.09** עמ' 29) ודבריו של ד"ר עומר טנא, מומחה לפרטיות ולאבטחת מידע (**שם**, עמ' 65).

³⁹ ח"כ רוני בר-און: "אני יודע שהנושא הביומטרי הוא נושא מאוד פרובלמטי... ליוויתי את הפרויקט הזה גם כשר פנים וגם כשר אוצר, והוא פרויקט יקר." (ועדת הכנסת, **פרוטוקול דיון מיום 8.6.09** עמ' 9). גם אודי סלבין, ששימש כראש מטהו של השר לביטחון פנים "בר-און חשב שזה לא נחוץ, בעיקר בגלל העלות הכבדה" **הארץ** 18.11.2008.

⁴⁰ ח"כ מאיר שטרית, (ועדת המדע, **פרוטוקול דיון מיום 30.6.09** עמ' 49-50).